

Het geheim van een goede preek

dr. Jos Douma

Elke zondag wordt er gepreekt. De verwachtingen zijn hooggespannen: er gaat iets gebeuren, er móét iets gebeuren. En dat vraagt nogal wat van de voorganger. Wat zijn de ingrediënten voor een goede preek? Volgens dr. Jos Douma draait het om nabijheid: tot de tekst, tot de hoorder en tot de persoon van de voorganger zelf. Dit artikel is met toestemming overgenomen uit opiniërend magazine voor protestants Nederland Woord & Dienst (nummer 4).

Elke zondag wordt er gepreekt. Maar wat gebeurt er dan eigenlijk? Daar kunt u als lezer van dit artikel misschien allereerst zelf een antwoord op geven. Dat zal mooie verhalen opleveren over preken die je geraakt hebben, aansprekende preken die soms al een leven lang met je meegaan, of preken die je hebt ervaren als vernieuwend, omdat ze je heel concreet aanmoedigen om met de Heer te leven. Er zullen ook minder mooie verhalen worden verteld. Over preken die 'nergens over gingen', preken die ronduit saai waren, preken waar je boos over werd omdat het evangelie van Christus er niet in doorklonk, preken die vielen in de categorie 'weer meer van hetzelfde' of die door hun moralisme het evangelie wegduwden.

Ontmoeting

Elke week bereiden predikanten hun preek voor. Maar wat gebeurt er dan eigenlijk? Hoe kan de predikant erop gericht zijn dat er zondags iets gebeurt dat van waarde is? Wat is het geheim van een goede preek? Dat is een heel spannende vraag. Want we voelen wel aan dat dit niet maakbaar is. Een goede preek maken, is niet een kunstje, een techniek, een menselijke mogelijkheid. Een preek wordt alleen goed door de Heilige Geest. Er gebeurt iets als Hij erbij is, als er door de woorden een frisse wind waait. Daarom is gebed ook zo noodzakelijk als er preken worden voorbereid en gehouden: 'Kom, Schepper Geest, waai door de woorden!' Tegelijk is de preek ook een ontmoetingsgebeuren: God wil mensen ontmoeten, mensen willen God ontmoeten en daarin speelt de preek op een of andere manier een rol. Ook zo'n ontmoeting is niet maakbaar: het is goddelijke genade als het gebeurt.

Zelf heb ik in de loop van de jaren, in mijn zoeken naar het geheim van een goede preek, geprobeerd om me steeds aan drie opdrachten te houden:

1. Blijf dicht bij de tekst!
2. Blijf dicht bij de hoorder!
3. Blijf dicht bij jezelf!

Blijf dicht bij de tekst

Toen ik als predikant begon, hield ik mijn intredepreek over Psalm 119, vers 130: 'Als uw woorden opengaan, is er licht en inzicht voor de eenvoudigen.' Preken willen er allereerst dienstbaar aan zijn dat Gods woorden tot klinken komen. Voorafgaand aan de behoeften van de gemeente en aan mijn eigen verlangen om in elk geval authentiek te zijn, moet de Bijbel opengaan en zich kunnen uitspreken. Dat geeft me zelf heel veel houvast: ik hoef niet zelf een preek te bedenken, maar mag het evangelie vanuit een concreet Bijbelwoord als nieuw ter sprake brengen.

Dan gaat het overigens wel om meer dan alleen goede en degelijke tekstuitleg (of exegeese). Want ik heb ook nog een ander principe me eigengemaakt: aan het begin van de preek staat niet een tekst, maar een Persoon: Jezus Christus! We gaan niet naar de kerk om teksten beter te begrijpen, maar om een Persoon te ontmoeten. Jezus komt naar ons toe door de woorden van de Schrift heen. De Schriften zijn het gewaad van Christus. Het gaat erom dat Hij verkondigd wordt. En de beste manier om dat te doen, is een Bijbelgedeelte tot uitgangspunt te nemen – zodat de boodschap iedere keer weer een eigen en unieke kleur kan krijgen – er zeer zorgvuldig naar te luisteren en te ontdekken hoe de Heer hier spreekt.

***We gaan niet naar de kerk om teksten beter te begrijpen,
maar om een Persoon te ontmoeten***

Daarbij is vervolgens van belang dat de Bijbel ook niet alleen maar op een paar aantrekkelijke plaatsen opengaat, maar dat heel de Schrift tot klinken kan komen in het Oude en Nieuwe Testament; in profetie en verhaal, in lied en brief, in genade en oordeel, in bemoediging en confrontatie. De Schriften zijn soms weerbarstig, maar ook die weerbarstigheid heeft er recht op tot uitdrukking te komen in de verkondiging. Want we geloven in een God die altijd ook weer anders is dan we dachten. In die zin is het van belang dat de prediking van de Schrift hoorbaar en zichtbaar maakt dat we God niet in onze broekzak hebben en dat het leren kennen van deze God een altijd doorgaand leerproces is.

Uiteraard is het niet alleen voor de prediker maar ook voor de hoorder van belang dat er een verlangen is om dicht bij de tekst te blijven of te komen. Als we gaan luisteren naar een preek, zijn we dan ook oprecht nieuwsgierig naar wat er geschreven staat?

Blijf dicht bij de hoorder

Preken is altijd preken voor mensen. Preken zoeken een landingsbaan in het leven van hen die op zoek zijn naar God. Een bekende Duitse theoloog, Rudolf

Bohren, heeft het eens zo gezegd: Elke preek heeft een eerste Hoorder en een tweede tekst! Hij bracht dit naar voren toen er een felle discussie gaande was over de vraag, welke rol de hoorder inneemt in de prediking. De eerste Hoorder is God zelf. De preek die gehouden wordt, klinkt ook in zijn oren en wil een uiting van aanbidding zijn! Maar er is ook een tweede 'tekst' die uitgelegd moet worden: de hoorder die met zijn of haar levenservaringen en levensvragen in de kerk komt. Preken die alleen maar teksten uitleggen of de vertrouwde theologische loopjes ten gehore brengen zonder dat de relevantie van de Bijbelse boodschap helder wordt, mogen eigenlijk geen preek heten.

Het geheim van een goede preek heeft daarom in elk geval ook hiermee te maken: dat ik als hoorder van de preek het gevoel heb dat ik gekend en gezien word in mijn vreugde en mijn aanvechting, in mijn geloof en mijn ongeloof, in mijn lauwheid en mijn passie, in mijn kracht en mijn zwakheid, in mijn zoeken en mijn gevonden hebben, in mijn zondig zijn en mijn heilig zijn.

Daarbij is het ook van groot belang dat de prediking wordt gezien als een middel dat uit is op verandering. Het gaat in de verkondiging niet om informatie – dat je na de preek meer weet over God of de Bijbel – maar om transformatie: de Geest gebruikt de woorden van de prediking om mij als hoorder in een proces te brengen waarin ik een groter verlangen krijg naar een heilig leven, waarin ik me aangemoedigd weet om opnieuw achter Jezus aan te gaan, waarin ik ervaar dat ik uitgetild word boven mijn leven op de vierkante meter, waarin ik een stapje verder word geholpen in de ervaring dat God echt troost biedt in moeilijke situaties.

Een goede preek is een preek waarvan je achteraf niet alleen zegt: Ik heb God en zijn woorden er beter door leren kennen, maar ook: Ik heb mezelf beter leren kennen en zie hoe Gods woorden mij daadwerkelijk helpen om in mijn concrete situatie als christen te leven.

Blijf dicht bij jezelf

Er is een tijd geweest dat het als een deugd gold wanneer je als prediker niet zichtbaar was in de preek. Je had slechts de rol van dienaar van het Woord die achter dat Woord moest schuilgaan. Het is de vraag of dat een Bijbelse benadering was – ik denk het niet: mensen zijn altijd al geroepen om als mens woorden te spreken als van God – maar vandaag de dag is het in ieder geval heel wezenlijk dat ik als prediker dicht bij mezelf blijf. Mensen (ook degenen onder hen die zondags naar de kerk gaan) zijn op zoek naar authenticiteit en echtheid. Mensen zijn geïnteresseerd in mensen en naar hoe zij omgaan met de dingen van het leven en naar hun ervaringen met het heilige. Dat de opdracht 'Blijf dicht bij jezelf' op de derde plaats staat, heeft ermee te maken dat het gaat om een houding die dienstbaar moet zijn aan de twee eerder genoemde opdrachten: 'Blijf dicht bij

de tekst' en 'Blijf dicht bij de hoorder'. Het gaat er niet om dat je als prediker de schijnwerpers op jezelf richt of dat je de preek volstopt met persoonlijke ervaringsverhalen. Waar gaat het wel om?

***Het is van groot belang
dat een echt mens het woord neemt***

Het gaat erom dat je beseft hoe belangrijk het is dat de woorden van God waarover je spreekt ook in je eigen leven landen. Een meer meditatieve en biddende omgang met de preektekst in de preekvoorbereiding is daarvoor van wezenlijk belang. Wie preekt, moet zich niet alleen afvragen wat God tegen de gemeente wil zeggen, maar ook – en wellicht primair – wat God tegen jou wil zeggen. Een preek die geboren wordt in de eigen existentiële omgang met de boodschap van het evangelie, zal ook herkenbaarder zijn voor de hoorders die ernaar luisteren.

Het gaat er ook om dat de prediker zich bewust is van eigen sterke en zwakke kanten, en van datgene wat op subtiele manieren aan eigen persoonlijkheidskenmerken door de preek heenschemert. Het is van groot belang dat er een mens, een echt mens het woord neemt. Nogmaals: niet om de aandacht te vestigen op zichzelf, maar om ervaarbaar te maken dat het de bedoeling van Gods woorden is dat ze in concrete mensenlevens gestalte krijgen. Jezus Christus, het Woord dat mens is geworden, kiest ervoor om zijn evangelie door mensenwoorden en mensenlichamen en mensenlevens heen tot klinken te laten komen.

De meest essentiële manier waarop de prediker dicht bij zichzelf kan blijven, is het gebed. De opdracht 'Blijf dicht bij jezelf' brengt de prediker niet in het theater, maar in de binnenkamer waar zij of hij worstelt met Gods woorden om er zelf als eerste de zegen van mee te krijgen.

Gebed

En zo wordt een van de geheimen van een goede preek ook: dat ik als hoorder in de kerk bid voor de prediker, dat ik bid om een open luisterhouding, dat ik bid om een hartstochtelijk verlangen dat Gods eigen woorden toch in de goede aarde van mijn leven mogen vallen.

Dr. Jos Douma is predikant van de gereformeerd-vrijgemaakte Fonteinkerk in Haarlem. Hij doceert homiletiek (preekkunde) aan de Evangelische Theologische Faculteit in Leuven en de Theologische Universiteit in Kampen (Broederweg). Internet: www.josdouma.nl